

Kraków – droga do miasta wrażliwego na kwestie płci

Kraków

FEMACT-Cities Transforming cities for women

URBACT

Co-funded by the European Union
Interreg

Zintegrowany Plan Działań

Miasta FEMACT

URBACT IV

2025-01-01

Spis treści

Część 1: Kontekst, potrzeby i wizja 3
Informacje ogólne 3
REPREZENTACJA KOBIET I MĘŻCZYZN W PROCESACH DECYZYJNYCH I ORGANACH LOKALNYCH ... 3
EDUKACJA 4
ZDROWIE 4
RYNEK PRACY 6
PRZEMOC ZE WZGLĘDU NA PŁEĆ 6
PRZESTRZEŃ PUBLICZNA: BEZPIECZEŃSTWO 7
PRZESTRZEŃ PUBLICZNA: TRANSPORT 8
MIESZKALNICTWO 9
KULTURA 10
SPORT 11
SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE NA RZECZ RÓWNOŚCI PŁCI 11
KOBIETY Z GRUP MNIEJSZOŚCIOWYCH 13
Wyzwanie polityczne i wizja 14
Wyzwanie polityczne 15
Szczegółowe wyzwanie polityczne 15
Wizja i cele strategiczne 20
Część 2: Ogólna logika i podejście zintegrowane 20
Kto pracuje nad problemem – skład Grupy URBACT 21
Format współpracy 21
Rola spotkań transnarodowych w sieci FEMACT Cities 22
Cele strategiczne 22
Logika interwencji 23
Część 3: Szczegóły planowania działań 25
DZIAŁANIE 1: Opracowanie wytycznych dla polityki miejskiej wrażliwej na kwestie płci ... 26

DZIAŁANIE 2: Zostanie wiodącym przykładem rozwoju miejskiego wrażliwego na kwestie płci w Polsce ... 28

Część 4: Ramy realizacji 30

Ramy wdrażania 30

Zasoby 31

Potencjalne źródła finansowania unijnego: 31

Ogólny harmonogram 33

Narzędzia i mechanizmy koordynacji 33

Ocena ryzyka 34

Monitoring i ewaluacja 35

Część 1: Kontekst, potrzeby i wizja

Informacje ogólne

Kraków jest drugim co do wielkości miastem w Polsce i liczy 804 200 mieszkańców (2023). Miasto cechuje stosunkowo młoda demografia: ponad 60% mieszkańców nie ukończyło 45 lat, a znaczną część stanowią osoby w wieku produkcyjnym. W Krakowie panuje wyjątkowo niskie bezrobocie na poziomie 2,0% (2023), przy średniej krajowej 5,0% (wrzesień 2023). W mieście działa 23 uczelni, studiuje 130 300 studentów i funkcjonuje 47 instytucji kultury. Kraków jest też czwartym co do wielkości ośrodkiem przemysłowym Polski, z kluczowymi sektorami: hutnictwem, przemysłem tytoniowym i farmaceutycznym. Zarazem zajmuje drugie miejsce, po stolicy, pod względem zatrudnienia w usługach. Poza rolą czołowego celu turystycznego Kraków jest siedzibą sześciu banków i 15 dużych uczelni wyższych. Mieści też wiele czołowych polskich firm programistycznych, a w ostatniej dekadzie stał się ważnym globalnym ośrodkiem outsourcingu.

Solidarność i równość są sercem krakowskiej filozofii otwartości. Od początku rosyjskiej agresji na Ukrainę miasto przyjęło bardzo wielu ukraińskich uchodźców. Obecnie w Krakowie mieszka szacunkowo 200 000 Ukraińców, co oznacza wzrost liczby ludności miasta o 25%. Ta sytuacja umocniła zaangażowanie Krakowa w dostosowywanie zasobów i strategii do potrzeb zróżnicowanej, dynamicznie zmieniającej się społeczności.

Od 2010 roku w Krakowie utrzymuje się stały stosunek kobiet do mężczyzn w ogólnej populacji (114 kobiet na 100 mężczyzn). W wieku przedprodukcyjnym chłopców jest jednak więcej niż dziewcząt. Od 20. roku życia przewaga kobiet staje się wyraźniejsza, osiągając znaczną nadwyżkę w wieku poprodukcyjnym.[1]

REPREZENTACJA KOBIET I MĘŻCZYZN W PROCESACH DECYZYJNYCH I ORGANACH LOKALNYCH

W Urzędzie Miasta Krakowa (UMK) kobiety wyraźnie przeważają nad mężczyznami, zajmując prawie trzy czwarte wszystkich stanowisk. Stanowią też większość kadry kierowniczej, jednak ich odsetek jest tu niższy (67,3%), co wskazuje, że ich szanse na awans na wyższe szczeble hierarchii są względnie mniejsze niż mężczyzn.

Natomiast mężczyźni zajmują prawie jedną trzecią stanowisk kierowniczych, mimo że stanowią mniej niż 27% ogółu pracowników urzędu.[2]

[1] https://krakow.stat.gov.pl/dane-o-wojewodztwie/stolica-wojewodztwa-926/ludnosc-1109/
[2] https://www.bip.krakow.pl/

EDUKACJA

Równość płci w edukacji analizuje się nie tylko pod kątem wyborów dziewcząt i chłopców dotyczących szkół ponadpodstawowych, lecz także segregacji zawodowej ze względu na płeć, widocznej w wyborze kształcenia do różnych zawodów.[3] Zjawisko to występuje na wszystkich poziomach edukacji, zwłaszcza w szkołach średnich i szkolnictwie wyższym.

Dane zbierane na przestrzeni lat jasno pokazują, że takie dziedziny jak pedagogika, opieka społeczna i usługi dla ludności są tradycyjnie częściej wybierane przez kobiety, podczas gdy kierunki techniczne związane z budownictwem, transportem, a zwłaszcza technologiami informacyjno-komunikacyjnymi (ICT), cieszą się znacznie większą popularnością wśród mężczyzn.[4]

Dane o szkolnictwie wyższym w Małopolsce potwierdzają te podziały. W roku akademickim 2021/2022 mężczyźni stanowili przytłaczającą większość (82,5%) studentów ICT oraz inżynierii, przemysłu i budownictwa (61,1%). Mężczyźni częściej niż kobiety wybierali też interdyscyplinarne studia indywidualne, pozwalające łączyć wiele dyscyplin, stanowiąc 66,7% wszystkich studentów takich programów.[5]

Natomiast kobiety dominowały w dziedzinach takich jak biznes, administracja i prawo, nauki społeczne, dziennikarstwo i informacja oraz zdrowie i opieka społeczna. Najbardziej sfeminizowaną grupą była edukacja (80,8%), w której większość stanowiła pedagogika.

ZDROWIE

Zdrowie, zwłaszcza w okresie popandemicznym, jest obszarem wymagającym szczególnej uwagi w nadchodzących latach. W *Indeksie Zdrowych Miast* przygotowanym przez Szkołę Główną Handlową, Open Eyes Economy Summit i Grupę LUX MED Kraków zajmuje 11. miejsce, co wskazuje na potencjał poprawy. Ważnym elementem budowania potencjału miasta w tym obszarze jest uwzględnienie zróżnicowanych potrzeb zdrowotnych kobiet i mężczyzn.

Ludność Krakowa się starzeje, a mężczyźni żyją krócej niż kobiety. W 2018 roku średnia długość życia mężczyzn w Krakowie

---

[3] K. Lohmann, D. Duch-Krzysztoszek, Kobiety w systemie edukacyjnym – zawód a płeć, [w:] Kobiety w Polsce w XXI wieku, Raport Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2021. [4] Ibidem. [5] ttps://krakow.stat.gov.pl/opracowania-biezace/informacje-sygnalne/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-w-wojewodztwie-malopolskim-w-roku-akademickim-20212022,1,18.html

wynosiła 76,7 roku, wobec 83,2 roku w przypadku kobiet.[6] Podkreśla to potrzebę ukierunkowanych działań na rzecz zmniejszania nierówności zdrowotnych związanych z płcią, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb mężczyzn. W Krakowie choroby układu krążenia i nowotwory są częstszymi przyczynami zgonów wśród mężczyzn niż średnio w kraju.

Ponadto rośnie liczba zgonów z powodu zaburzeń zdrowia psychicznego, dotyczących zarówno kobiet, jak i mężczyzn. Jednak w 2016 roku zgony związane ze zdrowiem psychicznym wśród mężczyzn w Krakowie były prawie pięciokrotnie częstsze niż wśród kobiet.[7] Pokazuje to potrzebę uwzględniania perspektywy mężczyzn w programach profilaktyki zdrowia psychicznego.

Polscy mężczyźni mają jeden z najwyższych w Europie wskaźników samobójstw – 23,9 na 100 000 osób, co daje czwarte miejsce od końca w Unii Europejskiej. Mężczyźni w Polsce popełniają samobójstwo siedem razy częściej niż kobiety.[8] Dlatego inicjatywy skierowane bezpośrednio na wspieranie zdrowia psychicznego mężczyzn i zapobieganie kryzysom psychicznym mają kluczowe znaczenie.

Coraz powszechniejszą chorobą jest niepłodność, dotykająca zarówno kobiety, jak i mężczyzn. Według danych GUS za 2020 rok współczynnik dzietności w Krakowie wynosił 1,5, co plasuje miasto powyżej średniej krajowej.[9] Na tle innych dużych miast Kraków, z 1,185 dziecka na kobietę, w 2017 roku znalazł się między Łodzią (1,145) a Poznaniem (1,198).[10] Mimo to sytuacja demograficzna Krakowa pozostaje mniej korzystna, ponieważ odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym jest poniżej średniej. Liczbę niepłodnych par w Krakowie szacuje się na 30 150, z czego około 600 par rocznie wymaga leczenia metodą IVF/ICSI (docytoplazmatyczne wstrzyknięcie plemnika).[11]

---

[6] *Raport o stanie zdrowia mieszkańców Krakowa i jego uwarunkowaniach, Urząd Miasta Krakowa, Kraków 2019.* [7] *Ibidem.*

[8] https://www.who.int/news/item/09-09-2019-suicide-one-person-dies-every-40-seconds?fbclid=IwAR0rQfAo5H62GOTbGDIkbdKeFmVAsaq6aoCO6AKnDg9-a3sb999c3vg7RR8

[9] *Rocznik Demograficzny 2021*, GUS, Warszawa 2022, https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2021,3,15.html

[10] *Sytuacja demograficzna w wybranych województwach w Polsce, PWC, Warszawa 2017.*

[11] *https://www.krakow.pl/aktualnosci/247990,30,komunikat,rada_miasta_zdecydowala_-_bedzie_in_vitro_dla_mieszkancow_krakowa.htm*

RYNEK PRACY

Według danych Krakowskiego Obserwatorium Rynku Pracy na koniec września 2022 roku w Grodzkim Urzędzie Pracy w Krakowie zarejestrowanych było 13 228 osób, w tym 48,5% mężczyzn i 51,5% kobiet. Wśród bezrobotnych kobiet najliczniejszą grupą były osoby w wieku 35–44 lata, stanowiące 30,8% wszystkich kobiet. Z kolei wśród bezrobotnych mężczyzn najliczniejsza była grupa w wieku 45–54 lata, obejmująca 24% wszystkich zarejestrowanych mężczyzn.

Pod względem wykształcenia najliczniejsza grupa bezrobotnych kobiet miała wykształcenie wyższe (30,3%), natomiast wśród bezrobotnych mężczyzn dominowały osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym lub niższym (31,3%).

Ogółem największy segment zarejestrowanych bezrobotnych stanowiły osoby bez doświadczenia zawodowego. Co istotne, większość w tej grupie stanowiły kobiety, co wskazuje na potrzebę inicjatyw zachęcających młode kobiety do wejścia na rynek pracy i ułatwiających im to.

PRZEMOC ZE WZGLĘDU NA PŁEĆ

Bardzo trudno określić prawdziwą skalę przemocy wobec kobiet, ponieważ oficjalne statystyki odzwierciedlają jedynie ułamek rzeczywistego problemu. Organizacje zwalczające przemoc ze względu na płeć podkreślają, że osoby jej doświadczające często jej nie zgłaszają, a sprawcy i ofiary często jej nie rozpoznają.

Doświadczenia w przeciwdziałaniu przemocy ze względu na płeć i przemocy domowej w Krakowie[12] wskazują, że przemoc dotyka rodzin niezależnie od ich sytuacji finansowej czy wykształcenia członków rodziny. Wśród osób dotkniętych przemocą zdecydowaną większość stanowią kobiety – 75% wszystkich przypadków. Choć kobietom należy poświęcić szczególną uwagę przy projektowaniu i wdrażaniu działań przeciwko przemocy, ochronę należy zapewnić także dzieciom i osobom starszym.

[12] Uchwała nr XCIII/2554/22 Rady Miasta Krakowa z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Krakowa 2030, https://bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D26643%26typ%3Du

Kraków realizuje obecnie Program przeciwdziałania przemocy domowej oraz ochrony ofiar przemocy domowej w Gminie Miejskiej Kraków na lata 2021–2027, przyjęty uchwałą Rady Miasta Krakowa nr LX/1778/21. Program obejmuje działania związane z procedurą „Niebieskie Karty". W 2020 roku wszczęto 732 nowe procedury, a w toku było 1078 procedur (w tym nowe sprawy i kontynuowane z lat poprzednich).

Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Krakowie zapewnia całodobową pomoc w zapobieganiu przemocy domowej. Ośrodek oferuje 25 miejsc schronienia na okres do trzech miesięcy, z możliwością przedłużenia w uzasadnionych przypadkach. Mieszkańcy Krakowa mogą w nim skorzystać z poradnictwa prawnego, psychologicznego, socjalnego i rodzinnego. W 2020 roku ośrodek udzielił schronienia 63 osobom, w tym 36 dorosłym i 27 dzieciom. Dodatkowe 218 osób otrzymało wsparcie ambulatoryjne. Miasto prowadzi też cztery mieszkania chronione, z których w 2020 roku korzystały 36 osób, w tym 16 dorosłych i 20 dzieci. W odpowiedzi na przemoc domową w 2020 roku powołano 724 grupy robocze, które odbyły 3172 spotkania. Pomocą objęto 978 rodzin, obejmujących 2853 osoby.

W tym samym roku Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej udzielił pomocy finansowej 88 rodzinom z powodu przemocy domowej. Dodatkowo wsparcie otrzymało 299 rodzin objętych procedurą „Niebieskie Karty".

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA: BEZPIECZEŃSTWO

Badanie przeprowadzone przez Urząd Miasta Krakowa[13] pod koniec 2022 roku wykazało, że 78,2% respondentów uważa Kraków za bezpieczne miasto. Badanie obejmowało wywiady z mieszkańcami wszystkich krakowskich dzielnic, po 100 wywiadów w każdej. Próbę nieproporcjonalną zważono według dzielnicy, płci i wieku, aby zapewnić reprezentatywność. Wśród respondentów 53,9% stanowiły kobiety, a 46,1% mężczyźni.

Na pytanie, czy uważają Kraków za bezpieczne miasto, odpowiedzi były podobne dla obu płci: „zdecydowanie tak" lub „raczej tak" odpowiedziało 77,9% kobiet i 78,6% mężczyzn. Podobnie na pytanie *„Czy czuje się Pan/Pani bezpiecznie, spacerując po swojej okolicy po zmroku?"* nie stwierdzono istotnych różnic: „zdecydowanie tak" lub „raczej tak" odpowiedziało 62,1% kobiet i 59,7% mężczyzn, a „zdecydowanie nie" – 4,2% kobiet i 3,5% mężczyzn.

Jeśli chodzi o przestępstwa, których doświadczyli respondenci, kobiety częściej niż mężczyźni zgłaszały przestępstwa przeciwko wolności seksualnej (4,8% wobec 1,0%). Mężczyźni natomiast częściej padali ofiarą przestępstw przeciwko zdrowiu (7,9% wobec 6,3%), drobnych przestępstw przeciwko mieniu (46,9% wobec 45,1%) oraz przestępstw przeciwko czci i nietykalności osobistej (15,4% wobec 11,3%).

[13] Badanie poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców Krakowa – raport z badania przeprowadzonego przez CBM Indicator, październik 2022, https://www.krakow.pl/zalacznik/436819

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA: TRANSPORT

W opracowaniu *„Czynnik płci w zachowaniach komunikacyjnych”*[14] dr inż. Katarzyna Nosal Hoy podkreśla, że *„udział kobiet i mężczyzn w rynku pracy oraz ich role w rodzinie determinują różnice w ich zachowaniach komunikacyjnych, w tym motywacjach podróży, częstotliwości i wykorzystywanych środkach transportu.”* Miejskie planowanie przestrzenne, zwłaszcza w kontekście transportu, powinno uwzględniać różnice płci. Zrównoważone działania w tym obszarze powinny obejmować analizy wzorców mobilności kobiet i mężczyzn oraz zrozumienie barier i różnic, by opracować lepszy system transportu publicznego.

Liczne badania wskazują, że motywacje podróży kobiet i mężczyzn znacząco się różnią. W 2013 roku badanie zachowań komunikacyjnych mieszkańców Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego zawierało pytanie o motywacje podróży.[15] Na trasie *dom–praca* podróżowało znacznie więcej mężczyzn (19,4%) niż kobiet (15,6%). Tendencja pogłębiła się na trasie *praca–dom*: 18% mężczyzn i 13% kobiet. Sugeruje to, że kobiety częściej zatrzymują się po drodze z pracy do domu w innych miejscach, np. w sklepach, punktach usługowych czy na zajęciach pozalekcyjnych dzieci. Potwierdzają to dane, według których więcej kobiet podróżuje na trasach *dom–inne* i *inne–dom*. Oprócz badania, dokąd ludzie podróżują, równie ważna jest analiza środków transportu używanych przez mieszkańców. W 2013 roku, gdy przeprowadzono wspomniane badanie, mężczyźni znacznie częściej podróżowali samochodem (43,7%) niż kobiety (26,5%). Kobiety dominowały wśród pieszych (35% wobec 25,3% mężczyzn) i użytkowników transportu publicznego (36% wobec 27% mężczyzn). Z kolei mężczyźni częściej niż kobiety dojeżdżali rowerem.

Trendy te wydają się utrzymywać. Na koniec 2022 roku spośród 330 455 posiadaczy Karty Krakowskiej służącej do zakupu biletów okresowych komunikacji miejskiej 201 719 stanowiły kobiety, a 128 736 mężczyźni. Z *„Raportu z pomiarów ruchu rowerowego w Krakowie – 2022”*[16] również wynika przewaga mężczyzn wśród rowerzystów: 70% to mężczyźni, a tylko 29,9% kobiety. Jeszcze większa dysproporcja występuje wśród użytkowników hulajnóg elektrycznych: 75,2% stanowili mężczyźni wobec 24,8% kobiet.

[14] Nosal Hoy K., Czynnik płci w zachowaniach komunikacyjnych, w: Transport miejski i regionalny 05 2018 https://bibliotekanauki.pl/articles/193982.pdf

[15] Badanie zachowań komunikacyjnych mieszkańców Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego, Politechnika Krakowska, PBS Sp. z o.o., Jan Friedberg – Projektowanie i doradztwo w zarządzaniu, EKKOM Sp. z o.o., International Management Services Sp. z o.o., Kraków 2013. [16] Raport z pomiarów ruchu rowerowego w Krakowie – 2022, Etap II (pomiar jesienny), autor: Krzysztof Rosiek https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/369287/karta

MIESZKALNICTWO

Polityka mieszkaniowa powinna być priorytetem zarówno dla rządu, jak i władz lokalnych, ponieważ 37,6% gospodarstw domowych w Polsce jest przeludnionych.[17] Kraków, jako jedno z większych polskich miast, należy do ośrodków, w których buduje się jedną z największych liczb nowych mieszkań na 1000 mieszkańców. Zajmuje jednak piąte miejsce, za Rzeszowem, Wrocławiem, Gdańskiem i Warszawą. Niestety, bycie dużym miastem oznacza też ograniczoną dostępność mieszkań. Problem ten dotyka zwłaszcza samotnych rodziców, w większości matek. Samotni rodzice należą do grup najmniej zadowolonych z warunków mieszkaniowych i dochodów, częściej borykają się z trudnościami finansowymi i wyzwaniami w godzeniu różnych ról, zwłaszcza związanych z pracą i opieką nad dziećmi.[18]

Ograniczona dostępność mieszkań i wysokie czynsze przyczyniają się także do narastania problemu bezdomności. Według danych z ogólnopolskiego badania osób w kryzysie bezdomności w 2011 r. w Krakowie odnotowano 912 osób bezdomnych, a w 2017 r. ich liczba wzrosła do 1196.[19] W całym województwie małopolskim zidentyfikowano wówczas 2054 osoby bezdomne, w tym 1614 w placówkach i 440 poza nimi. Wśród 2054 osób bezdomnych 85,3% stanowili mężczyźni (1752), 13,5% kobiety (278), a 1,2% dzieci (24). Dzieci przebywały głównie w schroniskach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.[20]

[17] *K. Nykiel, Lokalna alternatywa. Jak wybudować w Polsce brakujące mieszkania?, Klub Jagielloński, Kraków 2022*
[18] *Program Wspierania Rodziny Gminy Miejskiej Kraków na lata 2019–2021, Urząd Miasta Krakowa, Kraków 2020.*
[19] *K. Gajda, Ścieżki bezdomności młodych, „Youth in Central Eastern Europe" 2020, t. 7, nr 11.*

[20] https://www.gov.pl/web/rodzina/edycja-2017-i

KULTURA

Dane Europejskiego Instytutu ds. Równości Kobiet i Mężczyzn wskazują, że Polki mają znacznie mniej czasu na sport, aktywności kulturalne i wypoczynek niż przeciętna Europejka. Tylko 17% Polek uprawia sport lub uczestniczy w życiu kulturalnym co najmniej kilka razy w tygodniu, wobec średniej unijnej dla kobiet wynoszącej 27%. Dla porównania 21% Polaków poświęca czas na takie aktywności kilka razy w tygodniu, również poniżej europejskiej średniej dla mężczyzn (31%).[21]

W Krakowie jednak kobiety dominują wśród uczestników wydarzeń artystycznych i kulturalnych. Na przykład 67% uczestników wydarzeń objętych badaniem *„Kultura Krakowa – stan obecny i perspektywy rozwoju”* stanowiły kobiety.[22] Podobne badania z 2019 r. pokazują, że tendencja ta się utrzymuje – kobiety stanowiły 66% uczestników.[23] Dane Krakowskiego Biura Festiwalowego dotyczące sprzedaży biletów dodatkowo potwierdzają ten wzorzec: w 2022 r. kobiety stanowiły 59% nabywców biletów na *Misteria Paschalia* i *Festiwal Muzyki Filmowej*.[24]

Analizując skalę wsparcia udzielanego przez Gminę Miejską Kraków twórcom i animatorom kultury, warto zauważyć, że wśród nagród przyznawanych przez Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Miasta Krakowa nieco więcej wniosków pochodzi od kobiet (232 z 432 wniosków).

W pierwszej edycji konkursu o Nagrodę Miasta Krakowa „Animator Roku” w 2022 r. w kategorii indywidualnej zgłoszono 28 osób, w tym trzech mężczyzn i 25 kobiet[25]. Kobiety są też licznie reprezentowane w nagrodach literackich. Na przykład *Nagrodę Conrada* w 2022 r. po raz ósmy otrzymała debiutująca autorka.[26] Podobnie *Nagroda im. Wisławy Szymborskiej* co roku nominuje poetki, często na równi z poetami.[27]

[21] Gender Equality Index 2022, EIGE, https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/domain/time/PL

[22] Raport końcowy z badania sektora kultury: Kultura Krakowa – stan obecny i perspektywy rozwoju Agrotec, 2015 https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=84363

[23] Badanie uczestnictwa w kulturze wśród mieszkańców Krakowa (CAWI), 2019 [24] Dane Krakowskiego Biura Festiwalowego za 2022 r. [25] Dane Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Miasta Krakowa za 2022 r.

[26] http://conradfestival.pl/p/19,nagroda-conrada

[27] https://pl.wikipedia.org/wiki/Nagroda_Poetycka_im._Wis%C5%82awy_Szymborskiej

SPORT

Udział w wydarzeniach sportowych ujawnia duże nierówności płci. Dane Urzędu Miasta Krakowa dotyczące miejskich wydarzeń sportowych wskazują na mniejsze różnice w udziale dzieci, przy zauważalnym wzroście zaangażowania dziewcząt. W 2019 r. dziewczęta stanowiły 33% uczestniczących dzieci, w 2021 r. 38%, a od stycznia do września 2022 r. 44% uczestników miejskich wydarzeń sportowych.

Wśród dorosłych różnica płci jest znacznie większa, choć dostępne dane obejmują jedynie masowe imprezy biegowe i nie odzwierciedlają różnorodności wydarzeń sportowych w Krakowie. Kobiety stanowią około 25% uczestników biegów masowych, co odpowiada średniej krajowej.[28]

Analiza sportu półzawodowego i zawodowego, np. członkostwa w klubach sportowych, dodatkowo potwierdza tę dysproporcję – mężczyźni są bardziej aktywni sportowo. W 2022 r. mężczyźni stanowili 67% bezpośrednich uczestników projektów realizowanych przez krakowskie kluby sportowe, a kobiety tylko 30% zarejestrowanych zawodników. W niektórych dyscyplinach, jak gimnastyka, kobiety dominują lub stanowią wszystkich członków klubów. Jeździectwo i łyżwiarstwo figurowe są również w dużej mierze zdominowane przez kobiety.

Niemniej w 20% krakowskich klubów sportowych kobiety stanowią 10% lub mniej zarejestrowanych członków, podczas gdy sytuacja odwrotna – gdy mężczyźni stanowią mniej niż 10% członków – występuje tylko w 7% klubów.

Wśród krakowskich inicjatyw sportowych program *„Sport łączy pokolenia, integruje rodziny”* jako jedyny ma zrównoważony udział płci: 57% kobiet i 43% mężczyzn. W pozostałych dwóch programach, *„Sport przeciw wykluczeniu”* i *„Rugby dla każdego”*, kobiety stanowią mniej niż jedną trzecią beneficjentów.

SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE NA RZECZ RÓWNOŚCI PŁCI

W Krakowie działa wiele organizacji pozarządowych (NGO) i grup obywatelskich na rzecz praw kobiet. Od 2020 r. Miasto Kraków przyznaje też granty na inicjatywy na rzecz równego traktowania i przeciwdziałania dyskryminacji, a jedna z czterech ścieżek grantowych jest poświęcona promowaniu równych praw kobiet i mężczyzn.

Poniżej przedstawiono wybrane organizacje i grupy działające w Krakowie, ukazujące różnorodność działań sektora NGO na rzecz kobiet w mieście:

[28] *Z. Waśkowski, Bieganie jako forma aktywnego spędzania wolnego czasu przez kobiety – motywy, preferencje i oczekiwania, „Marketing i Rynek” 2014 (styczeń).*

- Centrum Praw Kobiet skupia się przede wszystkim na pomocy ofiarom przemocy ze względu na płeć, ale szeroko wspiera też rozwój kobiet w Krakowie.
- Fundacja Autonomia, założona w 2007 r., zajmuje się wzmacnianiem i edukacją dziewcząt i kobiet, by zwiększać ich pewność siebie i zdolność aktywnego kształtowania otoczenia. Programy obejmują *Dziewczyńskie Centrum Mocy* oraz *Wendo – trening samoobrony i asertywności*.
- Mamopracuj.pl to organizacja aktywizująca matki, zwłaszcza na rynku pracy. Choć ma siedzibę w Krakowie, działa ogólnopolsko i podejmuje lokalne inicjatywy, np. publikację raportu *Przedsiębiorcze krakowianki* z 2022 r.

- Lekarze Kobietom to ogólnopolska grupa lekarzy wspierających prawa reprodukcyjne kobiet poprzez zapewnianie dostępu do legalnej antykoncepcji awaryjnej („tabletki dzień po"). Inicjatywa działa także w Krakowie.
- Inną ważną inicjatywą zdrowotną jest Go Healthy Girl, kampania edukacyjna Fundacji Admoveri. Choć fundacja nie zajmuje się wyłącznie prawami kobiet, angażuje się w ważne społecznie dla Krakowa kwestie, takie jak zdrowie dziewcząt i kobiet. Kampania ma zwiększać świadomość znaczenia regularnych badań ginekologicznych i edukować o metodach zapobiegania problemom zdrowia intymnego.
- Jedną z najstarszych krakowskich organizacji kobiecych jest Klub Soroptimist, część międzynarodowej sieci Soroptimist International. Prowadzi przede wszystkim działalność charytatywną, zbierając środki dla potrzebujących. Kobiecy charakter organizacji wyraża się w sieciowaniu kobiet w każdym wieku i regularnych wydarzeniach skierowanych do kobiet.
- Fundacja Muzeum HERstorii Sztuki w Krakowie promuje historię kobiet, zwłaszcza w dziedzinie sztuki.

Aktywizm akademicki odgrywa również kluczową rolę w promowaniu równości płci. Obejmuje to projekty Uniwersytetu Jagiellońskiego, takie jak *Gender Equality and Quality of Life* i *Gender Equality in Central and Eastern Europe*.

Kobiety chętniej angażują się też w miejskie inicjatywy, takie jak budżet obywatelski. W 2022 r. wśród osób głosujących nad podziałem środków budżetu obywatelskiego 57% stanowiły kobiety[29]. Jednak większość autorów projektów stanowili mężczyźni.[30]

W Radzie Pożytku Publicznego, powołanej przez Prezydenta Miasta Krakowa zarządzeniem nr 2259/2022 z 10 sierpnia 2022 r., zasiada 16 członków, w tym 11 kobiet i 5 mężczyzn. Warto zauważyć, że 7 z 8 przedstawicieli organizacji pozarządowych to kobiety.

[29] Podsumowanie wyników głosowania w Budżecie Obywatelskim 2022, https://budzet.krakow.pl/zalacznik/431659
[30] https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/366050/karta

KOBIETY Z GRUP MNIEJSZOŚCIOWYCH

Polityki miejskie należy analizować z perspektywy intersekcjonalnej. Z powodu nakładania się różnych kategorii społecznych kobiety są szczególnie narażone na szkodliwe zjawiska społeczne, takie jak dyskryminacja czy przemoc. Szczególną uwagę trzeba zwrócić na kobiety z niepełnosprawnościami, które pozostają grupą społecznie niewidoczną.[31] Według badań Parlamentu Europejskiego blisko 80% kobiet z niepełnosprawnościami doświadczyło lub doświadcza przemocy, a prawdopodobieństwo doświadczenia przemocy seksualnej jest w tej grupie czterokrotnie wyższe niż wśród innych kobiet.[32]

Kobiety z niepełnosprawnościami doświadczają przemocy nie tylko w domu, ale i w przestrzeni publicznej, a jednocześnie napotykają bariery w dostępie do pomocy psychologicznej, prawnej czy finansowej. Jest to szczególnie widoczne w opiece ginekologicznej i położniczej. Aż 77% kobiet z niepełnosprawnościami nie chodzi na regularne badania ginekologiczne, a 22% nigdy nie było na takiej wizycie.[33] Kobiety te często napotykają brak infrastruktury umożliwiającej właściwe badanie oraz brak wiedzy lekarzy o specyfice opieki ginekologicznej nad pacjentkami z niepełnosprawnością fizyczną lub intelektualną. Wyzwania te są ujęte w działaniach Powiatowego Programu na rzecz Osób Niepełnosprawnych na najbliższe lata. Szpitale miejskie powinny zapewniać bezpieczne i komfortowe warunki wszystkim pacjentom, w tym szkolenia dla personelu medycznego i pracowników służb społecznych.

Migrantki i uchodźczynie są również szczególnie narażone na przemoc ze względu na niepewny status. Według danych z 2021 r. struktura płci największych grup cudzoziemców w Krakowie przedstawiała się następująco: 54% migrantów z Rosji stanowiły kobiety, z Rumunii 53%, z Białorusi 42%, a z Ukrainy 49%.[34] Wojna w Ukrainie znacząco zmieniła skład demograficzny uchodźców w Krakowie. Według stanu na 22 października 2022 r. blisko 1,42 mln Ukraińców zarejestrowało się w polskich urzędach i otrzymało numer PESEL.[35] Grupa ta składa się głównie z kobiet z dziećmi, części osób starszych i bardzo niewielu mężczyzn w wieku produkcyjnym.

Główne wyzwania migrantek i uchodźczyń w Krakowie obejmują dostęp do rynku pracy, mieszkań, opieki zdrowotnej i wsparcia finansowego. Jak wspomniano, są one także szczególnie narażone na przemoc. Programy wielokulturowe i migracyjne muszą uwzględniać specyficzne potrzeby kobiet, aby zapewnić w pełni kompleksową odpowiedź.

---

[31] http://kampania16dni.pl/zasoby-edukacyjne/przemoc-wobec-kobiet-z-niepelnosprawnosciami/

[32] Tamże [33] Badanie ARC Rynek i Opinie, przeprowadzone w maju i czerwcu 2022 r. na zlecenie Gedeon Richter Polska (metoda CAWI, N = 201 kobiet z niepełnosprawnością ruchu, wzroku i słuchu). Badanie zrealizowano we współpracy z fundacjami Kulawa Warszawa, Avalon i Integracja oraz Polskim Związkiem Głuchych i Polskim Związkiem Niewidomych. [34] K. Pędziwiatr, M. Stonawski, J. Brzozowski, *Immigrants in Cracow in 2021*, Centrum Zaawansowanych Badań Ludnościowych i Religijnych Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2022, https://owim.uek.krakow.pl/index.php/publikacje/

[35] K. Pędziwiatr, J. Brzozowski, O. Nahorniuk, *Ukrainian Refugees in Cracow*, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2022, https://owim.uek.krakow.pl/index.php/publikacje/

Wyzwanie polityki i wizja

Wobec wymienionych wyżej wyzwań związanych z płcią w różnych sferach polityki miejskie powinny uwzględniać równość płci przy tworzeniu, realizacji i monitorowaniu programów. Polityka równościowa należy do zadań samorządu. Choć nie jest odrębnym zadaniem, jako kwestia przekrojowa powinna znajdować odzwierciedlenie we wszystkich działaniach miasta – zarówno bezpośrednich inicjatywach, jak i zleconych projektach. Kraków już wiele robi, by włączać prawa człowieka (w tym równość płci) do polityk miejskich. Zaangażowanie to obejmuje przyjmowanie lokalnych aktów prawnych deklarujących poszanowanie praw człowieka, zapewnianie gotowości do wdrażania tych zasad oraz systematyczne działania na rzecz ich ochrony.

Kluczowe inicjatywy i deklaracje:

- Rada ds. Równego Traktowania: powołana w 2019 r., opracowuje rekomendacje usprawniające polityki miejskie w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji i promowania równych szans dla wszystkich mieszkańców Krakowa.
- Wsparcie dla społeczności LGBT+: w lipcu 2020 r. Prezydent Miasta Krakowa wystosował list otwarty potwierdzający otwartość miasta na społeczność LGBT+ i potępiający homofobię oraz inne formy dyskryminacji.
- Pełnomocniczka ds. Polityki Równościowej: w październiku 2020 r. Prezydent utworzył w Krakowie stanowisko Pełnomocniczki ds. Polityki Równościowej. Po konkursowej procedurze wyboru stanowisko obsadzono w styczniu 2021 r.
- Europejska Karta Równości Kobiet i Mężczyzn w Życiu Lokalnym: 16 listopada 2020 r., w Międzynarodowy Dzień Tolerancji, Kraków podpisał tę kartę.
- Komisja Praw Człowieka i Równego Traktowania: od 2021 r. Kraków aktywnie uczestniczy w pracach Komisji Praw Człowieka i Równego Traktowania Unii Metropolii Polskich.

- Plan Równości Płci (GEP): w sierpniu 2022 r. Prezydent zatwierdził Plan Równości Płci dla Urzędu Miasta Krakowa i jego jednostek organizacyjnych, formalizując zobowiązanie miasta do promowania równości płci poprzez zmiany instytucjonalne i kulturowe w organizacjach publicznych.

Ważnym kamieniem milowym tych działań był styczeń 2022 r., gdy Prezydent podpisał Deklarację Miast Praw Człowieka, oficjalnie uruchamiając program „Kraków dla równości". Inicjatywa ta podkreśla zaangażowanie Krakowa we wspieranie równości, zwalczanie dyskryminacji i budowanie wspólnoty szanującej prawa człowieka w każdym aspekcie życia miejskiego.

Na początku września 2022 r. Kraków został przyjęty do sieci Femcities, międzynarodowej sieci miast działających na rzecz równości płci i praw kobiet. Członkostwo to odzwierciedla zaangażowanie Krakowa w promowanie równości w skali globalnej i dodatkowo wzmacnia jego wysiłki na rzecz bardziej inkluzywnego i sprawiedliwego społeczeństwa.

Kraków oferuje także rozbudowane zasoby i programy wspierające równość płci i inkluzywność:

- Inicjatywa „Architektoniczki", prowadząca badania nad płcią w planowaniu przestrzennym.
- Granty wspierające NGO zajmujące się równością i różnorodnością.
- Placówki opieki nad dziećmi do lat 3 i 6.
- Kampanie, takie jak „Noce Ojców", promująca wspólną opiekę, oraz „Przedsiębiorcze krakowianki", wspierająca kobiety przedsiębiorcze.

- Coroczny „Maj Równości” – cykl wydarzeń promujących różnorodność i inkluzję poprzez warsztaty, debaty i marsze.
- Projekt „Krakowianki”, zwiększający świadomość dziedzictwa i wkładu kobiet w Krakowie.

Dzięki tym działaniom Kraków umacnia pozycję lidera w budowaniu równości, różnorodności i inkluzywności, realizując wizję tętniącego życiem, dynamicznego i zrównoważonego miasta dla wszystkich mieszkańców. Potrzebne są jednak dalsze działania, by zapewnić transformacyjne podejście do płci we wszystkich działaniach organów samorządu.

Wyzwanie polityki

Miasto Kraków chce sprostać wyzwaniu uwzględnienia perspektywy płci w rozwoju miejskim i mobilności, dbając, by równość płci stała się centralnym elementem polityk miejskich. Miasto wyobraża sobie przyszłość, w której równość płci jest głęboko wpisana w planowanie przestrzenne, usługi publiczne i praktyki w miejscu pracy, sprzyjając spójności społecznej i inkluzywności.

Priorytetem Krakowa w sieci FEMACT-Cities jest polityka miejska wrażliwa na płeć oraz uwzględnianie perspektywy płci (gender mainstreaming) w Urzędzie Miasta. Obejmuje to opracowanie międzysektorowego planu działań na rzecz równości płci, odpowiadającego na problemy systemowe. Podstawą tych prac będzie opracowywany obecnie program „Kraków dla równości”. Ma on stać się wieloletnią strategią miasta w zakresie różnorodności i inkluzji oraz zapewnić uporządkowany plan na kolejne lata. Uwzględni zarówno działania eksperymentalne, jak i rozwiązania wypracowane w Zintegrowanym Planie Działań.

Realizacja Zintegrowanego Planu Działań (IAP) przyniesie:
- zwiększenie poziomu bezpieczeństwa kobiet w Krakowie z punktu widzenia projektowania miejskiego;
- zapewnienie dziewczętom i chłopcom równego dostępu do przestrzeni publicznej wokół szkół;
- ograniczenie barier dla kobiet z niepełnosprawnościami w pełnieniu obowiązków macierzyńskich;
- zwiększenie inkluzywności infrastruktury miejskiej, by lepiej służyła opiekunkom.

Szczegółowe wyzwanie polityki

Głównym wyzwaniem polityki Krakowa jest uwzględnienie perspektywy płci w rozwoju miejskim. Na podstawie analizy tła i dyskusji Krakowskiej Grupy Lokalnej (GLK) za szczególnie ważne dla kobiet w Krakowie uznano następujące obszary:

1. BEZPIECZEŃSTWO

Choć istniejące dane wskazują, że 78% kobiet w Krakowie czuje się bezpiecznie w przestrzeni publicznej, należy pamiętać o ograniczeniach metodologii badania „Barometr Krakowski”. Badanie opiera się wyłącznie na deklaracjach respondentów i jest prowadzone ilościowo metodą CAPI (wywiad osobisty wspomagany komputerowo), w której ankieter jest fizycznie obecny w domu respondenta. Takie podejście stanowi poważną barierę dla wyrażania poczucia strachu czy lęku. Na podstawie

badania ilościowego „Bezpieczeństwo w Krakowie”[36] dotyczącego strachu przed przestępczością wśród mieszkańców, przeprowadzonego w latach 2014–2016, można stwierdzić silną korelację między poczuciem bezpieczeństwa a płcią. Krakowianki znacznie częściej odczuwają strach w przestrzeni publicznej. Ponadto badanie wykazało istotną różnicę w poczuciu bezpieczeństwa nocą w porównaniu z oceną w ciągu dnia – po zmroku spada poczucie bezpieczeństwa respondentów w okolicy zamieszkania.

2. NASTOLATKI W MIEŚCIE

Przyjazne dzieciom podejście do planowania miejskiego jest kluczowym elementem tworzenia inkluzywnych miast, które lepiej służą wszystkim mieszkańcom. Projektowanie przestrzeni miejskich z myślą o dzieciach inspiruje pozytywne reakcje na wyzwania i wyznacza działania przybliżające nas do przyszłości bardziej przyjaznej dzieciom – wykraczające daleko poza samo zapewnienie placów zabaw. Czas, który dzieci spędzają na zabawie na zewnątrz, ich możliwość samodzielnego poruszania się oraz poziom kontaktu z naturą są silnymi wskaźnikami skuteczności miasta, nie tylko dla dzieci, ale dla mieszkańców wszystkich pokoleń.

Kluczowe wyzwania dla dzieci mieszkających w miastach to[37]:

Zanieczyszczenie powietrza i duży ruch uliczny

Ruch i zanieczyszczenie to globalne wyzwania, które wpływają na rozwój fizyczny i psychiczny dzieci, utrudniając ich samodzielną mobilność. Bezpieczne drogi, przejścia dla pieszych i dzielnice o mieszanym przeznaczeniu, sprzyjające jeździe na rowerze i chodzeniu pieszo, mogą uspokoić rodziców, ograniczyć zanieczyszczenie i zachęcać do interakcji społecznych.

Mieszkanie w wysokich budynkach i rozlewanie się miast

Rozrastające się miasta sprzyjają uzależnieniu od samochodów, zwiększają ruch i zanieczyszczenie oraz osłabiają zaufanie społeczne. Z kolei zbyt gęsta zabudowa wysokościowa może prowadzić do izolacji i ciasnoty. Dobrze zaprojektowane osiedla mogą jednak sprzyjać tworzeniu żywych społeczności i zapewniać dostęp do przestrzeni na zewnątrz.

Przestępczość, lęk społeczny i nadopiekuńczość

Postrzeganie przez rodziców zagrożeń, w tym wypadków, przestępczości, obcych osób i ruchu drogowego, decyduje o samodzielnej mobilności dzieci i dostępie do przestrzeni. Wyważone podejście do bezpieczeństwa i ryzyka, połączone z naturalnym dozorem, może zachęcać do eksplorowania i zabawy.

Niewystarczający i nierówny dostęp do miasta

Zielone przestrzenie niskiej jakości, nierównomierne rozmieszczenie placów zabaw i brak bezpiecznego dojścia mogą pogłębiać nierówności społeczne. Podobnie brak bezpłatnych zajęć rodzinnych może zwiększać dysproporcje. Przestrzenie publiczne mogą pomagać w zmniejszaniu nierówności, jeśli są dostępne, inkluzywne i równomiernie rozmieszczone w mieście.

Izolacja i brak tolerancji

[36] Kabzińska J., Szafrańska M., Strach przed przestępczością mieszkańców Krakowa w latach 2014–2016 w świetle wyników badań empirycznych, Archiwum Kryminologii, 2018/TOM XL, s. 11–51 [37] Dohna zu F., Hargrave J., Wright H., Williams S., *Cities Alive: Designing for Urban Childhood*, Arup 2017

Możliwości poznawania otoczenia przez dzieci mogą być ograniczane przez przestrzenie i postawy zniechęcające do ich obecności. Nastolatkowie są szczególnie często postrzegani negatywnie i marginalizowani. Lepsze projektowanie ulic i przestrzeni publicznych, w tym inicjatywy współtworzenia, może sprzyjać większej interakcji i zaufaniu.

Dostrzeganie różnorodności wśród dzieci

Ważne, by pamiętać, że dzieci są grupą zróżnicowaną, o różnych doświadczeniach i potrzebach zależnych od wieku, płci i miejsca. Na przykład w projekcie *Her City* UN-Habitat[38], obejmującym 350 miast na świecie, zastosowano narzędzia włączające dziewczęta w procesy planowania przestrzennego. Mimo różnych kontekstów geograficznych dziewczęta proponowały podobne priorytety i rozwiązania. Badania pokazują, że dziewczęta przedkładają rozwój nastawiony na „dobro wspólne" i długoterminową zrównoważoność, z korzyścią dla „ludzi" i „planety".

Badania wskazują, że dziewczynki i kobiety korzystają z przestrzeni publicznych w miastach w mniejszym stopniu niż chłopcy i mężczyźni. Do ósmego roku życia chłopcy mogą zdominować nawet 80% przestrzeni publicznych, a dziewczynki zgłaszają znacznie mniejsze poczucie bezpieczeństwa i większe wykluczenie.[39] Badanie w Belgii ujawniło istotne różnice w korzystaniu przez chłopców i dziewczynki z publicznych przestrzeni zabaw, takich jak place zabaw i parki. Aż 63% dzieci korzystających z tych miejsc stanowili chłopcy, a dziewczynki w wieku 9–11 lat zaledwie nieco ponad jedną trzecią.[40]

3. MACIERZYŃSTWO Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ W MIEŚCIE

Polskich badań nad doświadczeniami kobiet pełniących funkcje matczyne, które mają niepełnosprawność, jest stosunkowo niewiele. Koncentrują się one głównie na barierach społeczno-kulturowych i instytucjonalnych. Kluczowym stereotypem jest przekonanie, że matka z niepełnosprawnością jako osoba słabsza nie poradzi sobie z obowiązkami rodzicielskimi.[41] Ponadto przekonanie, że osoby z niepełnosprawnościami są aseksualne, sprawia, że nie mają one własnego miejsca w dyskursie społecznym dotyczącym spełnienia seksualnego, a tym samym pełnienia ról rodzicielskich.[42] Brakuje badań analizujących konkretnie korzystanie z przestrzeni miejskiej przez matki z niepełnosprawnościami. Istniejące raporty wskazują bariery utrudniające kobietom z niepełnosprawnościami pełnienie roli matki, m.in. z powodu przeszkód architektonicznych, takich jak nieprzystosowane gabinety lekarskie, przedszkola czy szkoły. Z powodu tych barier rodzice nie mogą w pełni uczestniczyć w edukacji i wychowaniu swoich dzieci.

[38] https://hercity.unhabitat.org

[39] Andersdotter Fabre, E., Martinuzzi Ch., Levonen T., *Cities for Girls. Cities for All*, UN Habitat 2022

[40] Miedema S., *Girls and public space*, Kind&Samenleving, 2019 [41] Wałachowska M., *Wizerunek społeczny macierzyństwa kobiet z niepełnosprawnością*, Forum Pedagogiczne 2017/1 [42] Ślązak I, *Realizacja potrzeb seksualnych przez osoby niepełnosprawne: Rzeczywistość-Perspektywy-Kontrowersje*, Kultura i Społeczeństwo 2016/3

Kolejnym problemem jest brak dostępnych akcesoriów (np. wózków dziecięcych przystosowanych do wózków inwalidzkich), poradników i usług zapewniających praktyczne wsparcie w opiece nad dzieckiem dla kobiet z niepełnosprawnościami.[43] Z kolei badanie Fundacji Avalon dotyczące seksualności i rodzicielstwa osób z niepełnosprawnością ruchową[44] wykazało, że najczęściej wskazywaną sferą, w której respondenci odczuwają swoją niepełnosprawność, jest sfera związana z poruszaniem się i transportem (43%). Badanie ujawniło także duże różnice między płciami w dyskryminacji rodziców ze względu na niepełnosprawność. 68% kobiet z niepełnosprawnością w wieku produkcyjnym spotkało się z sugestiami, że nie powinny być matkami, bo nie poradzą sobie z codziennymi obowiązkami opieki nad dzieckiem, wobec 51% mężczyzn z niepełnosprawnością.

4. OPIEKA W MIEŚCIE

Dane Europejskiego Instytutu ds. Równości Kobiet i Mężczyzn wskazują, że w Polsce znacznie więcej kobiet niż średnio w krajach Unii Europejskiej codziennie sprawuje opiekę nad dziećmi, osobami starszymi lub innymi osobami zależnymi. W 2022 r. niemal połowa Polek (48%) codziennie się kimś opiekowała, a w UE to nieco ponad 1/3 (34%). Codzienną opiekę sprawuje tylko 32% Polaków.[45] Z kolei dane UN Women pokazują, że w krajach rozwiniętych kobiety poświęcają na nieodpłatną pracę 3,5 godziny dziennie, a mężczyźni mniej niż 2 godziny.[46]

W Krakowie aż 43% kobiet stwierdziło, że obowiązki domowe ograniczają ich możliwości rozwoju zawodowego. Z kolei na drugim miejscu po warsztatach i szkoleniach (71%) krakowianki wskazały zapewnienie opieki nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi (47%) jako najbardziej potrzebne wsparcie w pracy zawodowej. 90% krakowianek zgodziło się ze stwierdzeniem, że kobiety nadal wykonują więcej prac domowych.[47]

Z uwagi na trendy demograficzne w Krakowie będzie mieszkać coraz więcej osób powyżej 85. roku życia wymagających stałej opieki. Seniorzy stanowią już ponad 25% mieszkańców miasta. W 2022 r. udział tej grupy wśród osób w wieku 65 lat i więcej w Krakowie wynosił 12,9%. W mieście mieszkało 156,4 tys. osób powyżej 65. roku życia.[48] Rozwój infrastruktury zapewniającej instytucjonalną opiekę nad dziećmi, seniorami i innymi osobami zależnymi jest wskazywany jako kluczowy element systemu umożliwiającego kobietom udział w rynku pracy. Zapewnienie mieszkańcom usług opiekuńczych jest jednym z zadań własnych gminy. Samorządy realizują to zadanie w różnych formach: placówek opiekuńczych, dziennych

---

[43] Ciaputa E., Król A., Migalska A., Warat M, Macierzyństwo kobiet z niepełnosprawnościami ruchu, wzroku i słuchu, Studia Socjologiczne 2014/2 (213) [44] Raport z badania „Seksualność i rodzicielstwo osób z niepełnosprawnością fizyczną" zleconego przez Fundację Avalon i zrealizowanego przez SW RESEARCH. Czas: 20.01-19.02.2020; próba: 803 osoby z niepełnosprawnością fizyczną w wieku 18-64 lat; CAWI.

[45] *EIGE research on unpaid work*, 2022: https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/domain/time/PL

[46] *Women at Work, Trends 2016*, Międzynarodowa Organizacja Pracy, 2016: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_457317.pdf

[47] *Badanie sytuacji zawodowej kobiet. Raport ilościowy, Kraków, październik 2022,* https://www.krakow.pl/aktualnosci/264968,32,komunikat,przedsiebiorcze_krakowianki.html

[48] *Raport Sytuacja demograficzna województwa małopolskiego w 2022 r.: https://krakow.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/ludnosc/sytuacja-demograficzna-wojewodztwa-malopolskiego-w-2022-r-,1,17.html*

opiekunów, bonów opiekuńczych. Kraków ma dość wysoki wskaźnik objęcia dzieci opieką żłobkową – 43,4%, a liczba miejsc miejskich i dotowanych przez gminę wynosi prawie 11,5 tys.[49] Określony w celach barcelońskich wskaźnik 33%, rozumiany jako stosunek liczby miejsc w placówkach instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat trzech do liczby dzieci poniżej trzech lat, został osiągnięty w Krakowie w pierwszej połowie 2019 r. Dane o dostępności opieki nad małymi dziećmi na poziomie subregionalnym z 2018 r. wskazują, że w Polsce Kraków może poszczycić się największą liczbą miejsc na tysiąc dzieci do lat trzech (30,9).[50]

Obecnie w Krakowie funkcjonują[51]:

- żłobki miejskie – 22 żłobki z łączną liczbą 2353 miejsc,
- żłobki prowadzone w imieniu i finansowane przez Gminę Miejską Kraków, w lokalach udostępnionych przez Miasto Kraków (opłaty w tych żłobkach są takie same jak w placówkach samorządowych) – 10 żłobków z łączną liczbą 726 miejsc,
- żłobki prywatne, kluby dziecięce – 256 żłobków i klubów dziecięcych z łączną liczbą 8262 miejsc,
- dzienni opiekunowie – 58 dziennych opiekunów z łączną liczbą 305 miejsc.

Jedną z form instytucjonalnej opieki nad dziećmi w Krakowie są także kluby dla rodziców z dziećmi do lat trzech. Kluby to miejsca spotkań i integracji rodziców z dziećmi, zwłaszcza do lat trzech, oraz osób oczekujących dziecka. Można tu dzielić się doświadczeniami, dobrymi praktykami, problemami związanymi z posiadaniem i wychowywaniem dzieci oraz tworzyć nieformalne grupy wsparcia. Obecnie na mapie Krakowa działa 45 klubów. Łącznie w Krakowie jest 346 placówek opiekujących się dziećmi do lat trzech (żłobki, kluby dziecięce i dzienni opiekunowie), z łączną liczbą 11 646 miejsc, z czego 321 placówek jest finansowanych lub współfinansowanych przez Gminę Miejską Kraków.

Kolejną grupą zależną wymagającą opieki są seniorzy. Według danych GUS w 2020 r. wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (w wieku 65 lat i więcej) w Małopolsce wynosił 26,2, nieco poniżej średniej krajowej 28,2. W porównaniu z innymi regionami Małopolska ma stosunkowo dużo poradni geriatrycznych i przeznacza znaczne środki na opiekę zdrowotną nad osobami starszymi.[52]

Choć Kraków wyróżnia się na tle innych polskich miast zakresem instytucjonalnych form opieki, nie tylko nad dziećmi, ale także dzięki systemowi Centrów Aktywności Seniora, których jest obecnie 56, dostępnych w każdej z 18 dzielnic, opieka nad osobami zależnymi nadal spoczywa głównie na barkach kobiet. Planując przestrzennie miasto, warto uwzględnić trasy kobiet pełniących funkcje opiekuńcze oraz ich potrzeby i wyzwania w tym obszarze.

---

[49] https://www.krakow.pl/aktualnosci/263389,29,komunikat,prezydent_krakowa_chce_zmniejszyc_oplaty_rodzicow_w_prywatnych_zlobkach.html

[50] https://samorzad.pap.pl/kategoria/archiwum/polskie-zlobki-instytucjonalna-opieka-nad-malym-dzieckiem-w-swietle-danych-gus

[51] Rejestr żłobków i klubów dziecięcych wraz z wykazem dziennych opiekunów. Dane o liczbie dzieci poniżej trzech lat na podstawie informacji Głównego Urzędu Statystycznego. [52] *Sytuacja osób starszych w Polsce w 2021 r.*, GUS, Warszawa 2021.

Wyzwania te pogłębiają bariery systemowe, takie jak rozproszone wdrażanie polityk i ograniczona współpraca międzywydziałowa.

Wizja i cele strategiczne

Część 2: Ogólna logika i podejście zintegrowane

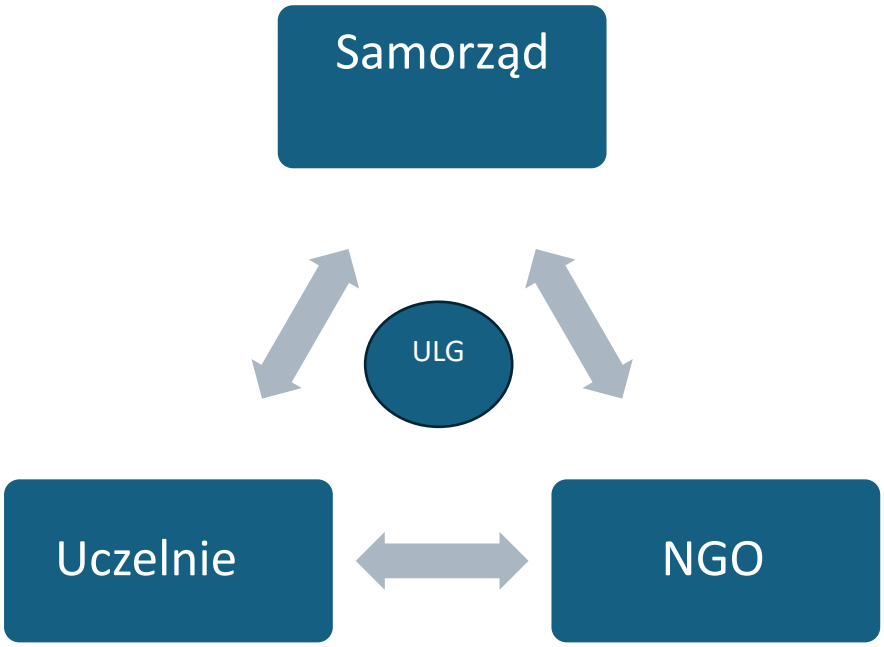
Lokalna Grupa w metodologii URBACT służy zaangażowaniu lokalnych interesariuszy w celu opracowania Zintegrowanego Planu Działań, który może i powinien stać się ważnym dokumentem strategicznym lub operacyjnym dla danego miasta.

W ramach projektu FEMACT-Cities miasto Kraków analizuje bariery w przestrzeniach publicznych z perspektywy płci. Projekt obejmuje badania wybranych przestrzeni wspólnych (np. parku, ronda, inwestycji w obiekt sportowy itp.) w celu oceny, na ile odpowiadają one potrzebom kobiet i dziewcząt, wskazania kluczowych wyzwań w tym kontekście, zmapowania postulatów społecznych oraz opracowania raportu zawierającego rekomendacje standardów inkluzywnego planowania przestrzennego. Efektem prac Lokalnej Grupy będą wytyczne dla urzędników i pracowników jednostek miejskich dotyczące planowania przestrzennego i realizacji nowych inwestycji w Krakowie.

Kto pracuje nad problemem – skład Grupy URBACT

Lokalna Grupa URBACT (ULG) w Krakowie składa się z:

- Ekspertów z dziedziny architektury i urbanistyki
- Przedstawicieli Zarządu Zieleni Miejskiej (ZZM)
- Przedstawicieli Zarządu Transportu Publicznego w Krakowie
- Lokalnych organizacji pozarządowych działających na rzecz równości płci i inkluzywności
- Uczelni prowadzących badania nad planowaniem miejskim wrażliwym na płeć
- Klubów rodziców, grup wsparcia kobiet i lokalnych firm promujących równość w miejscu pracy

Co ważne, prace Lokalnej Grupy opierały się na perspektywie intersekcjonalnej, łączącej kwestie równości płci z innymi wymiarami wykluczenia, takimi jak pochodzenie, kolor skóry, wiek, sprawność i orientacja seksualna.

Dobór uczestników grupy był celowy, a zaproszenie przyjęło 40 osób.

Formuła współpracy

Głównymi celami Lokalnej Grupy URBACT (ULG) w Krakowie są:

- Walidacja i konsultacja metodologii badania przestrzeni miejskich z perspektywy równości płci.
- Opracowanie dobrych praktyk i wytycznych dla jednostek miejskich dotyczących planowania przestrzennego.

Aby zapewnić sprawne działanie ULG, Urząd Miasta Krakowa zlecił wsparcie procesu grupowego firmie Gender Solution, doświadczonej w prowadzeniu warsztatów i projektów z zakresu polityki miejskiej i równości płci.

Rola spotkań ponadnarodowych w sieci FEMACT Cities

Udział przedstawicieli Krakowa w spotkaniach ponadnarodowych miał ogromny wpływ na opracowany Zintegrowany Plan Działań. Zapewniły one bezpieczną przestrzeń do wzajemnych ocen i kontroli jakości oraz nieocenione wsparcie ekspertów w zakresie analizy i oceny danych, projektowania celów SMART i formułowania skutecznego ZPD, a także kwestii równości płci. Szczególnie przydatne przy opracowywaniu ZPD były następujące elementy każdego ze spotkań ponadnarodowych:

- Spotkanie w Coimbrze: dobre praktyki podejścia intersekcjonalnego wobec starszych kobiet i ich potrzeb transportowych
- Spotkanie w Wiedniu: dobre praktyki mechanizmów instytucjonalnych wspierających uwzględnianie perspektywy płci na poziomie lokalnym
- Spotkanie w Krakowie: warsztat z Ianem Grahamem o opracowywaniu Zintegrowanych Planów Działań
- Spotkanie w Turynie: ocena wzajemna Zintegrowanych Planów Działań z miastami partnerskimi
- Spotkanie w Postojnej: warsztat z Mary Dellenbaugh-Losse o komunikacji na rzecz równości płci

Cele strategiczne

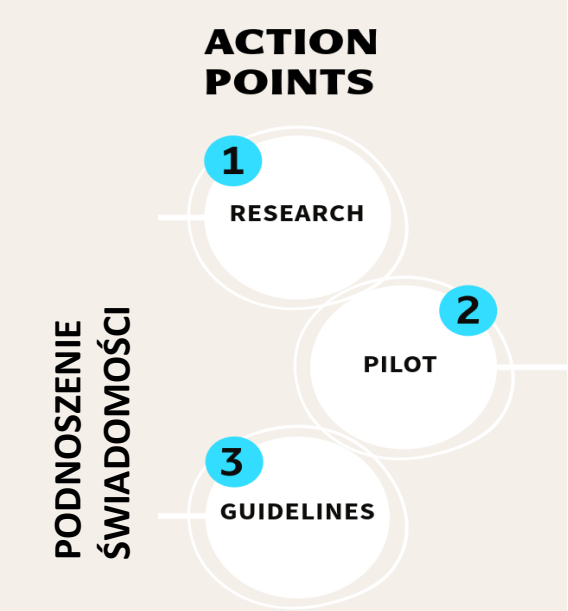
Stworzenie powtarzalnego modelu polityk wrażliwych na płeć w kontekście miejskim wymaga najpierw zrozumienia głównych obszarów, w których trzeba podjąć działania, a następnie opracowania wytycznych do wdrażania podejścia uwzględniającego perspektywę płci (gender mainstreaming) w tych obszarach. Innymi słowy, krakowski ZPD ma dwa główne cele strategiczne:

1. Badania pozwalające zrozumieć wyzwania związane z płcią.

2. Opracowanie wytycznych tworzących ramy skutecznych praktyk gender mainstreamingu w kontekście miejskim.

Logika interwencji

Logika interwencji krakowskiego ZPD w sieci FEMACT Cities obejmuje trzy kluczowe kroki oraz horyzontalne działania podnoszące świadomość.

1. BADANIA

W 1. fazie, obejmującej badania, zaplanowano zbadanie postrzegania przestrzeni miejskiej przez kobiety o różnym pochodzeniu i doświadczeniach. Na podstawie wiedzy i codziennych wyzwań, z którymi członkowie ULG mierzą się jako urzędnicy lokalni, działacze organizacji pozarządowych czy badacze, określono cztery główne tematy badawcze:

1. Bezpieczeństwo kobiet w przestrzeni miejskiej
2. Funkcjonowanie nastoletnich dziewcząt i chłopców w przestrzeni miejskiej
3. Funkcjonowanie matek z niepełnosprawnościami w przestrzeni miejskiej
4. Opieka w przestrzeni miejskiej

Ponadto nawiązano współpracę z kolektywem feministycznych architektek Architektoniczki i przeprowadzono następujące działania badawcze:

1. Nocny spacer z kobietami w oparciu o metodologię 4E (Equal-Spatial Sequence);
2. Ankiety z kadrą szkolną i uczniami, mapy ruchu – obserwacje tras uczniów oraz mapy sytuacyjne – mapy samodeklaracyjne z naklejkami wypełniane przez uczniów;
3. Wywiady z matkami z niepełnosprawnościami oraz spacer badawczy z matką z niepełnosprawnością i jej dzieckiem;
4. Badanie ilościowe z opiekunami oraz warsztat współtworzenia z matkami.

Całą metodologię i narzędzia badawcze skonsultowano z członkami ULG. W rezultacie powstał raport z badań, który szczegółowo omawia 4 główne obszary tematyczne ZPD.[53]

2. PILOTAŻ

ULG postanowiła zrealizować jedno działanie pilotażowe, obejmujące wszystkie elementy zbadane w fazie badawczej. Inicjatywę promującą podejście gender mainstreaming wśród osób i instytucji odpowiedzialnych za funkcjonowanie szkół wybrano jako dającą największą możliwość uwzględnienia wielu perspektyw podejmowanych w projekcie. Dotyczyły one m.in. kwestii takich jak:

- Wiek: jak chłopcy i dziewczęta korzystają ze szkoły i otaczających ją przestrzeni.
- Niepełnosprawność: dostępność budynków dla dzieci, rodziców i nauczycieli z niepełnosprawnościami.
- Opieka: godzenie życia zawodowego i rodzinnego w kontekście szkoły i zajęć pozalekcyjnych.
- Bezpieczeństwo: przeciwdziałanie mowie nienawiści, cyberprzemocy i problemom zdrowia psychicznego młodych dziewcząt.

Aspekty te można było zbadać w kontekście placówek edukacyjnych w Krakowie.

Pilotaż polegał na zorganizowaniu okrągłego stołu dla instytucji odpowiedzialnych za funkcjonowanie placówek edukacyjnych i otaczających je przestrzeni w Krakowie, podczas którego zaprezentowano perspektywę gender mainstreamingu i wypracowano działania służące jej wdrożeniu w krakowskich szkołach.

3. WYTYCZNE

Wyniki badań wraz z rezultatami okrągłego stołu poświęconego gender mainstreamingowi w placówkach edukacyjnych dostarczyłyby ULG niezbędnych danych do opracowania Wytycznych dla Krakowa dotyczących planowania przestrzeni miejskiej i inwestycji w oparciu o zasady:

- Bezpieczeństwa
- Inkluzywności
- Dostępności
- Równości szans

Wytyczne przyjmą formę łatwej w odbiorze i praktycznej listy kontrolnej, którą można stosować także w innych polskich miastach. Lista zostanie uporządkowana w tematy, takie jak „transport", „trasy komunikacyjne" oraz „instalacje higieniczno-sanitarne". Będzie dostępna zarówno dla urzędników miejskich odpowiedzialnych za poszczególne polityki miejskie – na przykład transport, tereny zielone czy politykę klimatyczną – jak i dla osób zajmujących się przekrojowymi aspektami życia miejskiego, takimi jak dostępność dla kobiet z niepełnosprawnościami, inkluzywność wobec młodych dziewcząt, równość szans dla kobiet z obowiązkami opiekuńczymi i bezpieczeństwo kobiet po zmroku. Takie macierzowe podejście pozwoli promować listę kontrolną zarówno z perspektywy równości, jak i polityki miejskiej.

4. PODNOSZENIE ŚWIADOMOŚCI

Horyzontalnym aspektem logiki interwencji było podnoszenie świadomości. Uwrażliwienie na kwestie płci 40 członków grupy ULG, w tym przedstawicieli policji, straży miejskiej, Urzędu Miasta Krakowa i wielu innych jednostek miejskich, miało duży wpływ na politykę publiczną. Proces opracowywania ZPD i projektowania

[53] *Jaskulska E., Grzesikowska H., „Miasto stawia mi tu wyzwania" Raport z badania korzystania z przestrzeni miejskiej przez krakowianki, Kraków 2024,* https://rownosc.krakow.pl/zalacznik/489386

działań obejmował też współpracę z przedstawicielami różnych wydziałów Urzędu Miasta oraz innych jednostek miejskich w konkretnych kwestiach społecznych. Na przykład współpracowano z Wydziałem Bezpieczeństwa w sprawie bezpieczeństwa kobiet po zmroku, z Wydziałem Edukacji w sprawie sytuacji nastoletnich dziewcząt w szkołach, z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w sprawie wyzwań matek z niepełnosprawnościami oraz z Zarządem Zieleni Miejskiej w sprawie dostępności przestrzeni publicznych dla opiekunów. Takie podejście sprzyjało synergii między działaniami często rozproszonych jednostek miejskich i służyło jako narzędzie podnoszenia świadomości w zakresie płci wśród urzędników lokalnych.

Faza badawcza w znacznym stopniu przyczyniła się do podniesienia świadomości w zakresie płci wśród uczestników – ponad 150 kobiet i mężczyzn mieszkających w Krakowie, którzy wzięli udział w procesie, zapoznano z kwestiami równości płci i zachęcono do refleksji nad własnymi doświadczeniami związanymi z płcią jako mieszkańców miasta. Publikacja raportu z badań posłużyła też jako narzędzie promowania podejścia gender mainstreaming w rozwoju miast poza Krakowem, docierając do innych polskich miast. Ponadto dzięki publikacji artykułu na stronie URBACT inicjatywa zyskała uznanie na poziomie ogólnoeuropejskim.

W działaniu pilotażowym w proces uwzględniania perspektywy płci (gender mainstreaming) zaangażowano różnorodnych aktorów krakowskiego ekosystemu edukacyjnego (Wydział Edukacji Urzędu Miasta Krakowa, Małopolskie Kuratorium Oświaty, dyrektorów szkół, organizacje pozarządowe działające w edukacji, szkolne kluby sportowe, stowarzyszenia nauczycieli i rodziców, młodzieżowych aktywistów i wielu innych). Uwrażliwiający na kwestie płci spacer „Szkoła włączająca” okazał się bardzo wartościowy dla uczestników, w tym nastolatków, nauczycieli i pedagogów, przedstawicieli organizacji pozarządowych z obszaru edukacji, stowarzyszeń rodziców oraz pracowników Urzędu Miasta Krakowa. Patrząc na środowisko szkolne oczami uchodźczyni z Syrii noszącej hidżab, dziewczynki poruszającej się na dużym wózku elektrycznym, chłopca z rodziny żyjącej poniżej granicy ubóstwa oraz chłopca w spektrum autyzmu, uczestnicy lepiej zrozumieli, jak działa intersekcjonalność i z jakimi różnorodnymi wyzwaniami mierzą się dzieci z różnych środowisk.

Wreszcie na etapie opracowywania Wytycznych wszystkie wydziały i jednostki miejskie Krakowa zostaną zapoznane z ramami uwzględniania perspektywy płci oraz konkretnymi narzędziami, które można zastosować, aby zapewnić bardziej inkluzywny i równościowy rozwój miasta.

Część 3: Szczegóły planowania działań

Ta część składa się z dwóch głównych podrozdziałów: jednego poświęconego opracowaniu wytycznych dla polityki miejskiej wrażliwej na kwestie płci oraz drugiego, którego celem jest uczynienie Krakowa wiodącym przykładem rozwoju miasta wrażliwego na kwestie płci w Polsce.

DZIAŁANIE 1: Opracowanie Wytycznych dla polityki miejskiej wrażliwej na kwestie płci

Powiązane strategie:

Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej dla Krakowa; Polityka „Kraków dla równości”; Program „Bezpieczny Kraków”; Strategia Rozwoju Krakowa „Tu chcę żyć”; Program „Zdrowy Kraków”; Plan działań Urzędu Miasta Krakowa na lata 2025–2028 na rzecz poprawy zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami; Program „Młody Kraków” na lata 2024–2028

Interesariusze:

Wiceprezydent Miasta; Urząd Miasta; Zarząd Budynków Komunalnych; Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej; Pełnomocniczka ds. Polityki Równościowej; Pełnomocnik ds. Dostępności; Komisja Dialogu Obywatelskiego ds. Młodzieży; Zarząd Zieleni Miejskiej; Politechnika Krakowska; Wydział Budżetowy; Wydział Planowania Przestrzennego; Wydział Infrastruktury i Usług Komunalnych; Wydział Polityki Społecznej, Równości i Zdrowia; Wydział Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego; Zarząd Transportu Publicznego w Krakowie; Straż Miejska Krakowa; Zarząd Dróg Miasta Krakowa

Właściciel działania:

Wydział Polityki Społecznej, Równości i Zdrowia we współpracy z Pełnomocniczką ds. Polityki Równościowej

Finanse i zasoby:

53 000 euro na 2 lata – budżet miasta – szacunek nie obejmuje kosztów osobowych

Ryzyka

- Rozproszona koordynacja między wydziałami i instytucjami
- Niewystarczające lub niestabilne finansowanie programów społecznych z powodu sytuacji geopolitycznej, która wyznacza inne priorytety, takie jak bezpieczeństwo i obronność
- Ograniczona wiedza o płci i inkluzywności w procesach planowania i projektowania

Gotowość działania: Gotowe do realizacji

DZIAŁANIE	Termin	PRODUKTY	Zaangażowani interesariusze	Budżet
Opracowanie Wytycznych dotyczących uwzględniania perspektywy płci w polityce miejskiej	Q1 2026	Atrakcyjna wizualnie publikacja zawierająca listę kontrolną dla inkluzywnej polityki miejskiej	Wydział Polityki Społecznej, Równości i Zdrowia; Pełnomocniczka ds. Polityki Równościowej; Pełnomocnik ds. Dostępności	2 000 euro
Kampania informacyjna wśród pracowników Urzędu Miasta i innych jednostek miejskich dotycząca nowych Wytycznych	II i III kwartał 2026	Miesięczne newslettery i 2 webinaria dla pracowników na temat wytycznych	Wydział Polityki Społecznej, Równości i Zdrowia; Wydział Organizacji i Nadzoru; Pełnomocniczka ds. Polityki Równościowej	2 000 euro
Szkolenia dla pracowników z zastosowania nowych Wytycznych	Q2 2026 – Q2 2027	8 szkoleń dla wszystkich wydziałów Urzędu Miasta Krakowa	Wydział Polityki Społecznej, Równości i Zdrowia; Wydział Organizacji i Nadzoru; Pełnomocniczka ds. Polityki Równościowej	24 000 euro
Zaprojektowanie Systemu Monitorowania i Ewaluacji wdrażania Wytycznych	Q3 – Q4 2026	Publikacja Systemu MEL w intranecie	Wydział Polityki Społecznej, Równości i Zdrowia; firma zewnętrzna specjalizująca się w ewaluacji	5 000 euro
Ewaluacja przyjęcia Wytycznych w Urzędzie Miasta	Q3 2027 – Q1 2028	Raport z badania ewaluacyjnego, w tym mapowanie obszarów wymagających w przyszłości największej interwencji	Wydział Polityki Społecznej, Równości i Zdrowia; firma zewnętrzna specjalizująca się w ewaluacji pod kątem płci	20 000 euro

DZIAŁANIE 2: Stanie się wiodącym przykładem rozwoju miasta wrażliwego na kwestie płci w Polsce

Powiązane strategie:

Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej dla Krakowa; Polityka „Kraków dla równości"; Program „Bezpieczny Kraków"; Strategia Rozwoju Krakowa „Tu chcę żyć"; Program „Zdrowy Kraków"; Plan działań Urzędu Miasta Krakowa na lata 2025–2028 na rzecz poprawy zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami; Program „Młody Kraków" na lata 2024–2028

Interesariusze:

Wiceprezydent Miasta; Urząd Miasta; Pełnomocniczka ds. Polityki Równościowej; Pełnomocnik ds. Dostępności; Wydział Polityki Społecznej, Równości i Zdrowia; Komisja Praw Człowieka i Równego Traktowania Unii Metropolii Polskich; Zespół ds. Równego Traktowania i Polityk Równościowych w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów; Sieć FEMACT Cities

Właściciel działania:

Wydział Polityki Społecznej, Równości i Zdrowia we współpracy z Pełnomocniczką ds. Polityki Równościowej

Finanse i zasoby:

32 000 euro na 2 lata – budżet miasta – szacunek nie obejmuje kosztów osobowych

Ryzyka

- Antygenderowy backlash i zwrot polityczny w stronę skrajnej prawicy
- Niewystarczające lub niestabilne finansowanie programów społecznych z powodu sytuacji geopolitycznej, która wyznacza inne priorytety, takie jak bezpieczeństwo i obronność
- Ograniczona wiedza o płci i inkluzywności w innych urzędach miast w Polsce

Gotowość działania: Gotowe do realizacji

DZIAŁANIE	Termin	PRODUKTY	Zaangażowani interesariusze	Budżet
Prezentacja Wytycznych dotyczących uwzględniania perspektywy płci w polityce miejskiej na forach krajowych	Q3 2026 – Q1 2027	4 prezentacje wytycznych dla urzędników samorządowych z różnych polskich miast	Komisja Praw Człowieka i Równego Traktowania Unii Metropolii Polskich; Zespół ds. Równego Traktowania i Polityk Równościowych w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów	2 000 euro
Zorganizowanie konferencji dla przedstawicieli polskich miast poświęconej projektowaniu inkluzywnego miasta	Q4 2026	50 uczestników konferencji reprezentujących min. 25 polskich miast	Wydział Polityki Społecznej, Równości i Zdrowia; Pełnomocniczka ds. Polityki Równościowej; Wydział Komunikacji Społecznej	10 000 euro
Wspieranie sieci przedstawicieli polskich miast pracujących nad wybraną polityką miejską z perspektywy płci (np. transport, zamówienia publiczne, dostęp do toalet i zaplecza sanitarnego)	Q3 2026 – Q3 2027	Uruchomienie sieci oraz organizacja 3 spotkań online i jednego spotkania końcowego na żywo	Wydział Polityki Społecznej, Równości i Zdrowia; Pełnomocniczka ds. Polityki Równościowej – wydział zajmujący się polityką, na której skupi się sieć	10 000 euro
Udział w sieciach europejskich poświęconych polityce miejskiej wrażliwej na kwestie płci	Q1 2026 – Q4 2026	Co najmniej 2 wnioski składane w konsorcjach z innymi miastami UE o finansowanie wymiany dobrych praktyk	Wydział Polityki Społecznej, Równości i Zdrowia; Wydział Strategii i Funduszy Europejskich	0 euro
Uwzględnienie danych w podziale na płeć w portalu „Otwarty Kraków”	Q3 2026 – Q3 2028	Aktualizacja istniejącej bazy danych i uwzględnienie wymiaru płci we wszystkich nowych wpisach, tam gdzie to zasadne	Wydział Polityki Społecznej, Równości i Zdrowia; Wydział Strategii i Funduszy Europejskich; Centrum Usług Informatycznych	10 000 euro

Część 4: Ramy wdrożenia

Ramy realizacji

Program działań powinien zostać przyjęty do realizacji uchwałą Rady Miasta Krakowa. Uchwała powinna zostać przygotowana przez Wydział Polityki Społecznej, Równości i Zdrowia we współpracy z jednostką miejską odpowiedzialną za koordynację prac interesariuszy, projektowanie procesów partycypacyjnych oraz kształtowanie zaangażowania publicznego i pętli informacji zwrotnej.

URBACT kładzie nacisk na podejście zintegrowane – działania muszą wykazywać interakcję pionową (współpraca administracyjna), poziomą (międzysektorową) i terytorialną. Eksperci, aktywiści i lokalni urzędnicy zaangażowani w prace Lokalnej Grupy URBACT (ULG) będą kontynuować swoją rolę poprzez ukierunkowane konsultacje dotyczące poszczególnych aspektów realizacji działań, a także angażować się we współpracę z innymi polskimi miastami w zakresie wymiany dobrych praktyk i upowszechniania modelu miasta uwzględniającego perspektywę płci. Odegrają też istotną rolę w konsultowaniu spraw z Radą ds. Równego Traktowania Miasta Krakowa i Pełnomocniczką Prezydenta ds. Polityki Równościowej.

Rada ds. Równego Traktowania promuje postawy i rozwiązania równościowe poprzez współpracę z jednostkami organizacyjnymi Urzędu Miasta Krakowa, miejskimi jednostkami organizacyjnymi, instytucjami kultury i edukacji, uczelniami wyższymi, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami i służbami działającymi na terenie Gminy Miejskiej Kraków. Jej celem jest pomoc w budowaniu społeczeństwa włączającego, kierującego się otwartością i zasadami równego traktowania, a także przeciwdziałanie zjawiskom dyskryminacyjnym na poziomie lokalnym.

Rada realizuje swoje cele poprzez:

- rekomendowanie rozwiązań równościowych dla Gminy Miejskiej Kraków;
- udzielanie Patronatu/Matronatu Rady;
- opiniowanie wybranych projektów dokumentów mieszczących się w celach i kompetencjach Rady;
- podejmowanie uchwał zgodnych z celami i zakresem merytorycznym Rady.

Rola Pełnomocniczki ds. Polityki Równościowej polega na zapewnieniu merytorycznego i operacyjnego wsparcia Prezydentowi Krakowa w opracowywaniu i wdrażaniu spójnej polityki równościowej i antydyskryminacyjnej miasta, tak aby przeciwdziałanie nierównościom i dyskryminacji oraz promowanie praw człowieka pozostawały jednym z kluczowych priorytetów Krakowa.

Do obowiązków pełnomocniczki należą między innymi:

- podejmowanie działań na rzecz promowania równości, równych praw, sprawiedliwości społecznej, równych szans i szerokiego uczestnictwa w życiu publicznym, kulturalnym, społecznym i gospodarczym, w szczególności w obszarach takich jak religia, przekonania, narodowość, płeć, wiek i orientacja seksualna;
- inicjowanie i rozwijanie tematów, wydarzeń i innych inicjatyw o zasięgu lokalnym i międzynarodowym związanych z równością i podstawowymi prawami człowieka;
- udział w rozpatrywaniu skarg kierowanych do Prezydenta dotyczących niepożądanych zachowań o charakterze mobbingowym lub dyskryminacyjnym;

- koordynowanie zadań wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich;
- przygotowywanie i opiniowanie projektów aktów prawnych, w tym wewnętrznych aktów kierowania, w zakresie zasad równego traktowania i podstawowych praw człowieka;
- monitorowanie sytuacji w zakresie poszanowania podstawowych konstytucyjnych praw człowieka w Krakowie;
- przygotowanie planu działań na rzecz polityki równościowej i antydyskryminacyjnej, stanowiącego podstawę komplementarnych ram polityki w Krakowie;
- organizowanie współpracy z organizacjami pozarządowymi i instytucjami działającymi na rzecz przeciwdziałania różnym formom dyskryminacji oraz przygotowywanie projektów programów i kampanii społecznych mających na celu podnoszenie świadomości publicznej na temat dyskryminacji dotykającej różne grupy społeczne.

Zasoby

Szczegółowy plan budżetowy powiąże zasoby finansowe z kluczowymi działaniami. Przejrzyste budżetowanie i okresowe przeglądy finansowe zostaną włączone do protokołów zarządzania. Każde zadanie powinno mieć wyznaczonego właściciela, aby uniknąć niejasności podczas wdrażania.

Trudno oszacować koszty planowanych działań i wskazać źródła finansowania (takie jak budżet miasta, fundusze UE czy partnerstwa publiczno-prywatne).

W przyszłości należy opracować bardziej kompleksowy plan budżetowy. Powinien on obejmować:

• szacunkowe koszty każdego kluczowego działania (np. warsztatów, konferencji, szkoleń, działań promocyjnych);
• potencjalne źródła finansowania – nie tylko ogólne odniesienia do funduszy unijnych lub miejskich, lecz konkretne programy, granty, partnerstwa publiczno-prywatne lub możliwości pozyskania sponsoringu;
• analizę kosztów i korzyści, która choć trudna do precyzyjnego określenia, mogłaby wspierać ocenę efektywności inwestycji w trudne dziedzictwo.

Potencjalne źródła finansowania unijnego:

INSTRUMENT NOWEGO EUROPEJSKIEGO BAUHAUSU 2025–2027

Instrument ma wspierać projekty łączące zrównoważony rozwój, włączenie społeczne i wartość estetyczną w społecznościach lokalnych. Zapewnia ustrukturyzowane finansowanie i wsparcie dla inicjatyw łączących cele środowiskowe z dobrostanem kulturowym i społecznym, zachęcając do współpracy między instytucjami publicznymi, projektantami, naukowcami, przedsiębiorstwami i mieszkańcami. Instrument ma pomagać miastom i regionom w testowaniu praktycznych rozwiązań, opracowywaniu innowacyjnych modeli bardziej ekologicznych przestrzeni życia i wzmacnianiu uczestnictwa wspólnot w kształtowaniu środowiska zabudowanego. Dzięki takiemu podejściu dąży do przyspieszenia transformacji w kierunku neutralnych klimatycznie, wysokiej jakości i społecznie odpowiedzialnych miejsc w całej Europie.

PROGRAM „OBYWATELE, RÓWNOŚĆ, PRAWA I WARTOŚCI” (CERV)

Program Unii Europejskiej finansujący projekty między miastami promujące uczestnictwo obywateli, równość, prawa i wartości. Dzięki inicjatywom takim jak „Sieci miast” zachęca miasta do

współpracy w obszarach wspólnych priorytetów, takich jak działania na rzecz klimatu, zaangażowanie demokratyczne i promowanie wartości UE, dając obywatelom możliwość poznawania różnych kultur i budowania silniejszego poczucia tożsamości europejskiej.

MIEJSKIE DZIAŁANIA INNOWACYJNE (UIA)

Inicjatywa UE zapewniająca finansowanie miastom, które chcą testować śmiałe, eksperymentalne rozwiązania złożonych wyzwań miejskich. Wspiera projekty wykraczające poza konwencjonalne praktyki, pozwalając samorządom badać nowe podejścia w obszarach takich jak adaptacja do zmian klimatu, włączenie społeczne, mieszkalnictwo, mobilność i gospodarka o obiegu zamkniętym. Oferując wsparcie finansowe i kontrolowane środowisko do eksperymentowania, UIA umożliwia miastom pilotowanie pomysłów obarczonych większym ryzykiem, ale o potencjale transformacyjnego oddziaływania. Inicjatywa zachęca też do dzielenia się wiedzą, dzięki czemu udane innowacje mogą wpływać na szersze polityki UE i inspirować do powielania w innych obszarach miejskich.

EUROPEJSKIE FUNDUSZE STRUKTURALNE I INWESTYCYJNE

Polityka spójności odpowiada na zróżnicowane potrzeby rozwojowe wszystkich regionów i miast UE, dysponując budżetem 351,8 mld euro – prawie jedną trzecią całego budżetu UE. EFSI obejmują Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Fundusz Spójności (FS) na rzecz rozwoju i dostosowań strukturalnych gospodarek regionalnych, zmian gospodarczych, zwiększenia konkurencyjności oraz współpracy terytorialnej, a także Europejski Fundusz Społeczny (EFS) na rzecz zatrudnienia, włączenia społecznego i edukacji.

Ogólny harmonogram

	Q1 2026	Q2 2026	Q3 2026	Q4 2026	Q1 2027	Q2 2027	Q3 2027	Q4 2027
Design of the gender mainstreaming in urban policy Guidelines								
Awareness campaign regarding the new Guidelines								
Training for employees on how to apply the new Guidelines								
Design of the MEL System for Guidelines implementation								
Evaluation of Guidelines' adoption in the City Hall								
Presenting the Guidelines on the national fora								
Organising a conference for representatives of Polish cities on inclusive city design								
Facilitating a network of representatives of Polish cities								
Participation in European networks on gender sensitive urban policy								
Inclusion of gender disaggregated data on the "Open Cracow" portal								

Narzędzia i mechanizmy koordynacji

Powołanie podgrupy w ramach Rady ds. Równego Traktowania (na bazie Lokalnej Grupy URBACT), która będzie monitorować realizację rekomendowanych działań.

Ocena ryzyka

Opis ryzyka	Rodzaj ryzyka (np. operacyjne, finansowe, prawne, kadrowe, techniczne, behawioralne)	Kategoryzacja	Zarys kroków, które można podjąć w celu ograniczenia ryzyka
Rozproszona koordynacja między wydziałami i instytucjami	Operacyjne i kadrowe	Średnie ryzyko	Wprowadzenie jasnych procedur koordynacji i regularnych spotkań międzywydziałowych, aby zapewnić spójną komunikację i wspólne planowanie
Niewystarczające lub niestabilne finansowanie programów społecznych z powodu sytuacji geopolitycznej, która wyznacza inne priorytety, takie jak bezpieczeństwo i obronność	Finansowe i behawioralne	Średnie ryzyko	Zapewnienie odporności finansowej poprzez dywersyfikację źródeł finansowania i planowanie budżetów wieloletnich, które mogą zamortyzować zmiany priorytetów krajowych wynikające z presji geopolitycznej
Ograniczona wiedza ekspercka z zakresu płci i włączenia w procesach planowania i projektowania	Techniczne i behawioralne	Niskie ryzyko	Wypełnienie luki kompetencyjnej poprzez ukierunkowane szkolenia i włączenie zewnętrznych ekspertów wspierających planowanie wrażliwe na kwestie płci i inkluzywne
Reakcja przeciwko równości płci (gender backlash) i prawicowo-radykalny zwrot polityczny	Behawioralne	Średnie ryzyko	Ograniczenie ryzyka poprzez wzmocnienie komunikacji opartej na dowodach, wspieranie szerokiego dialogu ze społecznością oraz budowanie ponadpartyjnego poparcia w Radzie Miasta dla działań równościowych
Ograniczona wiedza ekspercka z zakresu płci i włączenia w innych urzędach miast w Polsce	Techniczne i behawioralne	Wysokie ryzyko	Wzmocnienie krajowej wymiany wiedzy poprzez promowanie współpracy między miastami (np. za pośrednictwem Komisji Praw Człowieka i Równego Traktowania Unii Metropolii Polskich), dzielenie się praktycznymi narzędziami i wytycznymi oraz oferowanie inicjatyw budowania potencjału dla pracowników samorządowych w całej Polsce

Monitoring i ewaluacja

Skuteczny monitoring i ewaluacja zapewnią, że Zintegrowany Plan Działań przyniesie wymierne postępy w kierunku polityki miejskiej bardziej wrażliwej na kwestie płci w Krakowie. Sukces będzie oceniany za pomocą połączenia wskaźników ilościowych i jakościowych powiązanych bezpośrednio z celami strategicznymi planu, wynikami badań i działaniami wdrożeniowymi. Podstawową miarą postępu będzie stopień, w jakim perspektywa płci zostanie wbudowana w miejskie procesy planistyczne, co znajdzie odzwierciedlenie zarówno w zaktualizowanych procedurach wewnętrznych, jak i w wymiernych zmianach w praktykach rozwoju miasta. Kluczowe wskaźniki obejmą:

- terminowe ukończenie Wytycznych dla polityki miejskiej wrażliwej na kwestie płci,
- liczbę wydziałów Urzędu Miasta stosujących listę kontrolną w decyzjach planistycznych lub inwestycyjnych,
- poziom zaangażowania pracowników w szkolenia,
- powołanie funkcjonującego systemu monitorowania, ewaluacji i uczenia się (MEL) dostępnego w miejskim intranecie.

Dodatkowe wskaźniki rezultatu będą dotyczyć zmian behawioralnych i instytucjonalnych, takich jak:

- wzrost świadomości planowania wrażliwego na płeć wśród pracowników urzędu,
- lepsza współpraca międzywydziałowa,
- większa dostępność danych w podziale na płeć na portalu „Otwarty Kraków”.

Aby pokazać wyniki podmiotom finansującym, aktorom politycznym, decydentom i szerokiej opinii publicznej, Miasto przyjmie przejrzyste podejście do raportowania oparte na dowodach i przyjaznych użytkownikowi narzędziach komunikacji. Roczne podsumowania postępów przedstawią zrealizowane działania, kluczowe ustalenia z systemu MEL oraz korekty wprowadzone w odpowiedzi na wyciągnięte wnioski. Ewaluacja przyjęcia Wytycznych dostarczy dalszych dowodów, w tym mapowania obszarów wymagających przyszłej interwencji oraz udokumentowania, w jaki sposób zasady inkluzywnego projektowania miejskiego wpłynęły na konkretne projekty. Komunikacja publiczna będzie opierać się na przejrzystych infografikach, studiach przypadku i przykładach ukazujących poprawę bezpieczeństwa, inkluzywności i dostępności dla kobiet, dziewcząt, opiekunów i osób z niepełnosprawnościami. Udział w sieciach krajowych i europejskich dodatkowo potwierdzi postępy Miasta, ponieważ miasta partnerskie stanowią zewnętrzne punkty odniesienia i możliwości benchmarkingu. Ogólnie monitoring i ewaluacja będą służyć nie tylko jako mechanizmy rozliczalności, ale także jako narzędzia ciągłego uczenia się, zapewniając, że podejście Krakowa pozostanie adaptacyjne, oparte na dowodach i zgodne z szerszymi europejskimi standardami równości płci w rozwoju miast.